

Sobreposar-se al Manifest Koiné: reflexions des de l'activisme en defensa del català

Eunice Romero / @eunicepiula

Vaig assistir a la presentació del [Manifest Koiné](#), aprofitant els dies de vacances a la London School of Economics and Political Sciences on em trobo des de fa uns mesos treballant en la meua tesi sobre la societat catalana contemporània, la diversitat interna i el debat de la independència. Abans de la presentació, la meua aproximació al manifest havia estat només analítica, mantenint-hi una certa distància emocional. Entenia que un petit grup d'activistes per la llengua (del corrent que mira amb obsessiva preocupació i pessimisme el futur del català) havien promogut un manifest que convocava a no claudicar en la reivindicació històrica de la 'veritable normalització lingüística'. Advertien també del perill en què molts dels seus companys independentistes podrien incórrer induïts per la pressa de voler guanyar la independència 'a costa del nostre bé més preuat': la llengua catalana. Fins aquí res de nou. La **transcendència del document la donarien les circumstàncies en què es produeix: el moment polític, el suport institucional de la UB, els avals recollits (que inclouen representants polítics i càrrecs públics) i els discursos** que feien d'embolcall a la presentació del manifest.

Tot plegat em va arribar al cor d'una manera insospitada. És curiós, perquè no sóc precisament nova en el món de l'activisme nacional català, en forma part pràcticament des que **vaig venir de Mèxic, fa 12 anys**. Sabia, per tant, que hi ha un corrent dintre del nacionalisme català que actua mogut pel dolor i que al mateix temps genera ferides, potser sense ser-ne conscient, però que no pot o no vol fer-hi més. Parlo d'un catalanisme reactiu, que ha viscut de la contraposició simplista a un enemic caricatura en què ha dipositat tota la ràbia acumulada d'una cadena intergeneracional de resistència. I que en qüestions de llengua pretén rebobinar la pel·lícula fins a aturar-se en una mena de paradís on 'sempre' ha existit el català (fins i tot abans que el llatí, suposo). No nego que a l'origen del seu dolor hi hagi la barbàrie d'un règim exterminador -que es va acarnissar en contra de moltes coses, entre elles la cultura catalana- i el constant i vigent menyspreu institucional de la cultura, el dissens i la diversitat per part de qui mana a l'Estat espanyol. Tanmateix, trobo el seu argumentari equivocat, simplista i danyí.

Defensar el català d'una altra manera

El **Manifest Koiné no m'ha fet mal com a castellanoparlant, com a nova parlant del català, ni com a immigrada, sinó com activista per la cohesió nacional i per la llengua**. I com que em sento hereva d'una tradició d'activisme optimista, m'he vist obligada a sobreposar-me a la profunda decepció i el disgust que em van provocar el manifest i la seva presentació oficial. Enguany es compleixen 10 anys que vaig començar a treballar en el primer projecte de cohesió social d'Òmnium Cultural "Quedem?". Aleshores, vam encetar-hi un camí on projecte nacional i diversitat encaixaven de manera harmònica. També vam trobar i activar complicitats entre el generós teixit associatiu que no necessàriament s'havia expressat en termes nacionals, però que havia estat en gran part responsable de la cohesió social al país. La meua militància en la cerca d'un projecte nacional que s'enforteix amb la diversitat ha continuat al llarg d'aquesta dècada, sempre ben acompanyada.

Després del primer impacte de l'aparició del manifest, he mirat al meu voltant i he recordat que no estic sola i que, tot i les presències rellevants entre els signants, també hi ha absències notables. Per això vull recordar que **no tots els qui advoquem per una millora en l'ús social del català ho**

fem de la mateixa manera; ni anteposem el benestar de la llengua a la dels parlants, ni ens mobilitzem pels mateixos arguments. Les pràctiques lingüístiques i l'activisme són molt més complexes que l'enfrontament simplista que s'ha fet present al debat polític aquests dies. No hi estic d'acord i no vull contribuir a l'enfrontament de dos grups reificats artificialment per virtut de les contraposicions polítiques: castellanoparlants i catalanoparlants (o més vulgarment: catalans i castellans, o català i castellà com dues entelèquies amb ànima pròpia). Cada vegada que el debat s'expressa en aquests termes, qui surt perdent és la cohesió social que existeix a Catalunya. Qui vulgui donar qualitat de categoria al tractament desafortunat i feridor de la immigració en el Manifest Koiné i la seva presentació, ho farà des de la mesquinesa i la irresponsabilitat política.

Una crítica al Manifest Koiné

Per reivindicar la feina feta en favor de la cohesió nacional i de la llengua em sento en l'obligació de rebutjar les paraules de presentació oficial del Manifest, uns discursos farcits d'ideologies lingüístiques i nacionalistes més perilloses que la del bilingüisme que denuncien al manifest, entre elles el primordialisme i el supremacisme. Al·ludint a una suposada legitimitat científica, se n'hi van arribar a dir de l'alçada d'un campanar: **"Catalunya mai no ha estat bilingüe"** com si per art d'encantament poguessin esborrar la història social més recent o una part de la població que no encaixa amb el seu esquema nacional. S'hi van esgrimir arguments fonamentats en conceptes inexactes que fa dècades que es van descartar en la literatura internacional sobre identitat, com ara "Socialment, ningú no queda mai fora d'un grup propi i tothom és, ahora, estranger de la resta. Amb la qual cosa, parlar d'identitat nacional és subratllar una obvietat(...) Allò que històricament ha distingit cada col·lectivitat és la llengua (...) Llengua i identitat nacional són indestruïbles". També s'hi va defensar la "unitat i genuïtat" com a característiques essencials per a la supervivència de la llengua. Només cal sortir al carrer a Catalunya per desmuntar l'argumentari. Les col·lectivitats al si d'una societat se superposen entre elles, són intermitents i conjunturals a vegades, depenen d'un equilibri determinat de relacions socials dinàmiques. Les identificacions són múltiples i multiformes. La cohesió social és, precisament, producte de totes aquestes dinàmiques que permeten la coincidència i els acords en una societat diversa i cohesionada gràcies a la fluïdesa dels contorns de les col·lectivitats definides, contestades i negociades en la quotidianitat de la majoria de la població catalana.

La interpretació que s'ha fet del Manifest no ha estat esbiaixada ni casual, sinó induïda pels seus promotors que tenen el mèrit, això sí, de no amagar el cap sota l'ala i parlar clar sobre el que vol dir el seu manifest, que excedeix la qüestió merament lingüística. A la presentació oficial del Manifest Koiné deien: "Respecte a totes les llengües i a totes les cultures, no cal ni dir-ho, però mai en detriment de l'hegemonia clara, diàfana de la llengua i de la cultura pròpies". És important entendre la transcendència del moment en què es produeix aquest debat, perquè **el que es posa sobre la taula no és exclusivament un model lingüístic, sinó tota una visió del que hauria de ser la nació catalana independent**. Som en un moment de redefinició d'esquemes i dels contorns de la pertinença nacional. Es tracta d'un joc de legitimitats, de jerarquització interna on, fent servir la llengua com a excusa, es representen comunitats fixes i enfrontades, i es reproduïx una legitimació del 'primer que va arribar' típica de les ideologies nacionalistes que vinculen indestruïblement i unívoca territori, cultura, població i estat.

"La política lingüística de la Catalunya independent no hauria de reproduir els esquemes heretats de la Transició", reclamen membres del grup Koiné. Però és que el Manifest és justament l'expressió de la incapacitat de superar aquests esquemes, on les llengües s'han polititzat excessivament. El silenci pactat a la Transició ha permès als culpables de crims i assassinats sortir-ne indemnes, i d'altra banda, ha facilitat prendre per botxins molts dels qui també van patir els horrors de Franco. **El tractament dels immigrants al país (part constitutiva de la Catalunya contemporània),**

titllant-nos de colonitzadors, il·lustra a la perfecció aquesta confusió.

La llengua catalana és un bé molt preuat per una part molt gran de la societat catalana, també per molts dels qui no la fan servir en les seves interaccions diàries: alguns perquè no tenen oportunitat de practicar-la tot i haver-la après a escola; tants d'altres per no sentir-se amb prou coneixements per a fer-la servir; i encara per a alguns que per motius emocionals i simbòlics es comuniquen preferentment en castellà. El fet que en els moments foscos de la història, sota Franco, fos una llengua menystinguda ha estat el principal motiu per aquesta vinculació emocional tan intensa i tan transversal alhora. Els qui es van veure reprimits per fer servir la que era la llengua familiar han desenvolupat una sensació de greuge profund al voltant del català, i en moltes ocasions també **un recel enorme envers la llengua castellana, tot associant-la directament al règim franquista que la va imposar**. Molts d'altres, probablement desplaçats com a víctimes polítiques o econòmiques del mateix règim repressor, han fet un vincle emocional amb el català com a mitjà d'expressió propi o aliè en una etapa de la història on la contestació al règim es feia molts cops a través d'expressions culturals. Més tard, els fills d'aquests l'han adoptada com a llengua pròpia sense problemes, a vegades en exclusiva i a vegades compartint estatus de llengua d'ús habitual i emocionalment propera amb el castellà. Encara més, i per una altra via, els que hem arribat al tombant de segle, hem esdevingut catalanoparlants o no, depenent de les nostres xarxes de relació i de les oportunitats que hem tingut d'aprendre i practicar el català. Vull dir que la llengua és avui on és també gràcies als molts parlants que l'hem triada per motius ideològics, pel seu valor simbòlic en un context determinat, o per empatia. En el meu cas, a més, hi ha una important dosi d'activisme en favor de la cohesió social a Catalunya; un projecte ample que s'ha recolzat en l'ús de la llengua en alguna ocasió, però que no s'ha de limitar a aquesta via.

Optimisme i seducció

He de dir que personalment tenia expectatives altes del que podria succeir en un moment com actual. **La diversitat interna havia de contagiar, per força, el projecte comú**, desdibuixant els límits caducs dels ninots de cartó pedra que durant molts anys hem tingut fent de figurants d'homo nationalis (aquell ciutadà català ideal, el 'català com cal'). Maldar per la independència a les urnes, pensava jo ingènuament, ens portaria a fer-nos càrrec de les nostres 'mancances' i 'desajustos' fins a adonar-nos, tal vegada, que els 'desviats' som els 'normals' i que, ves per on, les nostres 'rareses' no han estat mai incompatibles amb la nostra catalanitat. D'altra banda, els meus companys de files al pinyol del motor independentista, 'els del rotllo, de tota la vida', de mica en mica anirien descobrint tot un món nou de companys de viatge que potser no es lleven cada dia pensant en els debats parlamentaris o en com fer 'créixer la majoria indepe', però que en un moment determinat decantarien la balança democràtica en favor d'una emancipació catalana per 'començar de nou', en un país que 'difusament' també consideren seu perquè emocionalment són catalans a la seva manera.

Malauradament, però, els últims anys els esdeveniments polítics s'han precipitat i la cuina lenta ha estat abandonada en favor de l'olla exprés, quan no en favor del fast food més tòxic. S'han fet lectures accelerades que han confós el símptoma per realitat. El català ha estat la llengua de cohesió no per un valor intrínsec en la llengua, sinó perquè ha estat un mitjà de recuperació de la dignitat en un règim que ofegava les llibertats de molts que havien nascut a Catalunya i tants d'altres que havien vingut a petar aquí buscant noves oportunitats. **Quan es vulgui imposar com a eina de supremacia nacional excloent, no només perdrem la possibilitat d'arribar a l'anelhada llibertat nacional**, sinó que ens enfonsarem en la misèria de la dualitat cultural cosificada que durant anys ha imperat en les representacions folklòriques de les 'comunitats culturals' al nostre país.

Les ferides que avui mobilitzen l'odi que es respira no només en les línies del Manifest del grup Koiné, però també i sobretot en els discursos que han acompanyat la seva presentació oficial, generen ferides que es multipliquen i que erosionen la feina que uns quants activistes d'una nova onada hem intentat fer en favor de la cohesió, de la llibertat nacional i de la llengua catalana, en aquest ordre de prioritats. Crec, modestament que hem fet avançar més el recorregut de totes tres agendes en entendre quina havia de ser la jerarquia de prioritats i l'estratègia, recurrent camins a vegades coincidents i d'altres flexiblement complementaris. **L'activisme de nova onada com l'he volgut batejar ara, és el de l'optimisme i la seducció.** Un activisme que no percep la diversitat com una amenaça, sinó com una font de constant renovació, de noves oportunitats per aprendre i estar vius.

Sembla que obrir aquest debat, malgrat que alguns el considerin inoportú, també ens fa de termòmetre de la situació... d'una transformació en l'equilibri de les hegemònies. El discurs de la victimització narcisista, de l'odi encegador i de l'exclusió de la diferència va perdent força i es defensa agressivament, però seguim avançant, amb pas ferm i decidit en pro d'una societat catalana valenta que sàpiga reconstruir les seves ferides dient-les pel seu nom, traient els cadàvers de sota les catifes i ventilant la pudor que el feixisme va deixar fa més de quaranta anys i que no acaba de marxar.

Eunice Romero Rivera és politòloga. Doctoranda UOC. Visiting fellow al departament de sociologia de la London School of Economics. Experta en nacionalisme i diversitat.